

Δείγμα γραφής από τη μυθιστορία του Α.Μ.
Οι Ωραίες Ημέρες του Βενιαμίν Σανιδόπουλου

1989

Παρασκευή, 3 Φεβρουαρίου 1989
 (Όσο υπάρχουν λέξεις)

Τακτοποίησα σήμερα τα ράφια με τους δίσκους. Οι δίσκοι της μουσικής είναι των εφήβων. Παιχνίδια. Όπως εμείς με τους βόλους, πιτσιρίκια. Μαζεύουν εξώφυλλα και διάφορες φωνές που σπάνια τις ακούνε πραγματικά. Μαζεύουν δίσκους τα δεκαεξάρικα παιδιά, όπως οι παλαιές κυρίες τα Μουράνο. Τους βάζουν να παίζουν ασταμάτητα ενώ μιλάνε στο τηλέφωνο. Μήπως κι οι καθώς πρέπει αρχιτέκτονες, οι δικηγόροι κι οι ασφαλισμένοι διανοούμενοι το ίδιο δεν κάνουν; Αλλά τι σημασία έχει. Κανείς δεν ακούει τίποτα, η μουσική με μάρανε τώρα. Ποιος διαβάζει. Τόσα κύμβαλα και τόσες αγριοφωνές που ανταλλάσσουν αδιάκοπα συνθήματα επιβίωσης του είδους: *σήμερα τα παιδιά μου 'σπασαν τα νεύρα, ή: θεέ μου, θα τρελλαθώ με τόση δουλειά που μαζεύτηκε*, ή: *αυτή η Αιμιλία είναι εντελώς ηλίθια*. Όποιος και να τα λέει αυτά, είναι το ίδιο. Κι ο καθένας μπορεί, ο καθένας τα ξεστομίζει ανενδοίαστα αυτά τα άσκοπα λόγια στην αγορά μόνο και μόνο γιατί γεννήθηκε με μιλιά. Κανείς δεν στέκεται λίγο παραπάνω σ' αυτό που διαβάζει, που ακούει, που λέει. Βιάζεται να (απο)τελειώσει μια απηρχαιωμένη πράξη επικοινωνίας που κατάντησε πλέον συμβολική. *Διάβασα ένα βιβλίο* σημαίνει: *αφόδευσα και σήμερα*. *Μου μίλησε αυτός* σημαίνει: *είδα το είδωλό του*. *Άκουσα μια ωραία μουσική* σημαίνει: *θέλω ν' αγοράσω καινούργιο πουκάμισο*. (Η τον δίσκο που παίζει για τους κουφούς).

Παλιότερα ο Edward, όταν διαπληκτιζόταν με την Lavinia, της πέταγε αυτό: «Well, it's a better way of passing the evening than listening to the gramophone». Και η Lavinia του αποκρινόταν σοφά: «We have very good records. But I always suspected that you really hated music and that the gramophone was only your escape from talking when we had to be alone». (1949, το έργο του Έλιοτ...) Αλλά και ο Σεφέρης την ίδια εποχή, άκουγε δίσκους τζαζ, στην οδό των Κυδαθηναίων. Άλλοτε ακούγανε την μουσική.

Ύστερα ο Dirk Bogarde, με εξίσου καλλιεργημένο γούστο, μεγάλος πια στην ηλικία, γύρω στα εξήντα πέντε εβδομήντα, προδίδει πως κι αυτός ανατράφηκε με την ίδια μουσική αγωγή, όταν στους *Ψίθυρους στον κήπο* βάζει τους παρακμίες ήρωές του να ακούνε, σε ειδυλλιακή βεράντα της Νίκαιας, από Σούμπερτ και Ντβόρζακ μέχρι Πλάσιντο Ντομίνγκο και Έλτον Τζων! (Πράγμα που ήταν βολικό για την χαζούλα ηρωίδα Λένι Μινξ «αφού αυτές τις ώρες δεν ήταν υποχρεωμένη να μιλάει –γιατί κανείς δεν μιλούσε τότε– παρά ν' ακούει»). Πεθαμένες εποχές.

Κάτι ακόμα. Οι δίσκοι κρατάνε αιχμάλωτη μια φωνή, μια αγέραστη φωνή. Η φωνή δεν βήχει ποτέ, δεν κρυολογεί, έχει αιώνια ζωή, όντας πεθαμένη, ο δίσκος είναι η μούμια της πεθαμένης φωνής, ίδια όπως οι φωτογραφίες και τα βίντεο είναι φέρετρα του ιδωμένου, *memento mori*· εμείς τυμβωρύχοι. Γνωστά αυτά (όμως χρειάζομαι να τα ξανακούσω, τα χωνεύω τώρα ώστε την άλλη φορά να βρω κάτι καινούργιο). Μόνο οι λέξεις έχουν ανθρωπινή ζωή. Μεγαλώνουν, γερνάνε, κάποτε πεθαίνουν, κάποτε ανασταίνονται

Κυριακή, 5 Φεβρουαρίου 1989
(Περί του Αργυρώνητου Πολιτισμού)

Ξανασυλλογίζομαι αυτά που έγραφα την Παρασκευή. Πώς έφτασαν εκεί τα πράγματα. Μας φλομώναν στην μουσική και στο βιβλίο. Μόνο αυτά είχαν μείνει απούλητα. Τα βάλανε κι αυτά στο χέρι. Πολιτισμό θέλατε; *Θα πληρώσετε, δούλοι!* Και πληρώνουμε αγοράζοντας βιβλία, δίσκους και παντοία θεάματα που κανείς δεν διαβάζει και κανείς δεν ακούει. *Θα πληρώσετε δούλοι!* Και λαμποκοπάνε οι ανώφελες εκδόσεις, οι ανώφελες μουσικές, με τα γυαλιστερά εξώφυλλα, σωροί στις προθήκες, καινούργιες σκόνες πλυσίματος. Πριν είκοσι τόσα χρόνια, φοιτητής στο Παρίσι, είχα κατατρομάξει απ' τους ορμητικούς χειμάρρους του παραγωγικού πολιτισμού. Στεκόμουν στην αριστερή τους όχθη σαν διστακτικό αρνάκι του Αισώπου· δεν ήξερα πώς να περάσω απέναντι. Φοβόμουν μη με κατασπαράξει ο Κος Γκαλλιμάρλκος και ο Κος Φλαμμαριόνλκος. Ήμουν άβγαλτο πουλάρι και δεν ήξερα ακόμα ότι οι κομμουνάροι σκοτώθηκαν ως τον τελευταίο για να μπορούν σήμερα οι Γάλλοι να αγοράζουν μια σειρά Φίλιπς *high fidelity!**

Τώρα έχουμε κι εμείς απ' όλα. *Φάτε μουσικές, θέατρα και βιβλία, δούλοι!* Γλείψτε καλά τα δάχτυλά σας από την σάλτσα Μότσαρτ, από τον σαιξπηρήχειο τούτο καπαμά, από τον μαριναρισμένο Τζέημς από το στήθος του Σοφοκλή γαρνιρισμένου με δαμάσκηνα. *Φάτε, πιείτε και ξεχάστε, Έλληνες δούλοι!*

Διαισθάνομαι γιατί ορισμένοι άνθρωποι της ηλικίας μου, οι περισσότεροι, ομολογούν ότι δεν διαβάζουν πια: οι έγνοιες της χρονοβόρας ζωής (“δεν έχω καιρό να διαβάσω”) μαζί με τον αυξανόμενο εθισμό στους όρους της κατανάλωσης (“πού να τα προλάβεις πια τόσα που γίνονται”), τους πεθαίνει τόσο, που σιγά σιγά απομακρύνονται από την *δ ω ρ ε ά ν* θεραπεία των τεχνών. *Θα πληρώσετε, δούλοι!* Μόνο αυτό ακούνε από παντού. Τι να σου κάνουν οι άνθρωποι· δουλεύουν ολημερίς για να πληρώσουν τις καινούργιες εκδόσεις από ανεξαιρέτως: σάλτσες, βιβλία, δίσκους, παπούτσια, θέατρα, λογισμικά και άλλα συσκευασμένα εφήμερα θεάματα. Δεν καταφέρνουν να τα δοκιμάσουν κιόλας...

Δεν μαγεύονται πια οι άνθρωποι της ηλικίας μου, δεν ονειρεύονται εύκολα, δεν απολαμβάνουν, δεν ερεθίζονται· τα αγγεία μέσα από τα οποία κάποτε, σε νεαρή ηλικία, διοχετεύονταν εντός τους, διά της τέχνης, οι σπάνιες ουσίες της ζωής, είναι πλέον λυμφατικά.

Οι καλλιτέχνες έπαψαν να ζωογονούν αυτά τα αγγεία με καινούργιο αίμα, οι καλλιτέχνες φαίνονται στα μάτια των έμπειρων συνομηλίκων μου –ανθρώπων που πρόλαβαν να γευτούν μερικές σπουδαίες νοστιμιές της τέχνης πριν οι μεγαλέμποροι του πολιτισμού τις κυκλοφορήσουν απλόχερα στον Δήμο ως φτηνές, πλην άνοστες, κονσέρβες: μπακάληδες, τυχοδιώκτες, ψεύτικοι, ξιπασμένοι, αν όχι ξεκάθαρα, πάντως ασυνείδητα, έτσι καταλαβαίνω πως τους αισθάνονται· αυτό φτάνει για να μην πλησιάζουν την τέχνη τους. Μόνο κανένα παλιό βιβλίο του καιρού τους ξεφυλλίζουν, κι αυτό –δυστυχώς– στα πλαίσια μιας ολοένα και πιο άκαρπης νοσταλγίας...

Αλλά τα έργα των μεγάλων δασκάλων, πώς το λέει ο Βίτγκενστάιν, *είναι ήλιοι που δύνουν κι ανατέλλουν ολόγυρά μας***. Όσο τα διαβάζεις, τόσο ανακαλύπτεις τους πριν, τους σύγχρονους και τους ύστερους. Σε ποιον να ομολογήσω τώρα ότι διαβάζω τον Κ. και τον Β. και τον... κοντά τριάντα χρόνια! Κι ότι απ' αυτόν τον πολύχρωμο όγκο που μαζεύεται στο γραφείο κάθε τόσο, ζήτημα είναι αν διάβασα ως το τέλος δέκα βιβλία τα τελευταία πέντε χρόνια. Αυτό ίσως το διαδώσω με τρόπο στην δουλειά· όλοι όσοι με μισούν εκεί μέσα, θα με παραδώσουν ως “κακό επαγγελματία” στ' αυτιά του γέρου. Ίσως και να με διώξουν. Βλακείες λέω. Ξέρουν πολύ καλά τι είμαι και τι δεν είμαι. Μήπως τουλάχιστον με συκοφαντίσουν ως μη ενημερωμένο, ως “αδιάβαστο”; Πάλι βλακείες. Στην επικράτεια του *εμπορίου εφήμερου πνεύματος*, το διάβασμα δεν θεωρείται προσόν –ιδιαιτέρως άμα κρατάς κάποια αχαμνή “πολιτιστική” στήλη.

* [Παράφραση πασίγνωστου σλόγκαν από το: *Traité de savoir-vivre à l'usage des jeunes générations* του σιτουασιονιστή συγγραφέα Ραούλ Βανεγκέμ (1971).]

** [Ο αφορισμός αυτός του Βίτγκενστάιν (γραμμένος στα 1931) συνεχίζει: *Θα 'ρθει καιρός για κάθε μεγάλο έργο, που τώρα βρίσκεται στην δύση του, ν' ανατείλει ξανά.* (Βίτγκενστάιν, *Σημειώσεις Κατάλοιπα. Culture and Value*, επιμ. G. H. von Wright, έκδ. B. Blackwell, Oxford, 1980).]

Τετάρτη, 8 Μαρτίου 1989

(Πείνα)

Πώς πεινάει η σάρκα μερικές φορές. Πώς ξυπνάει η όρεξη μέσα από δοκιμασμένες μνήμες ηδονής και απόλαυσης, διεκδικώντας ξαφνικά κάτι εξαιρετικό για να κορεστεί. Άλλος εκείνες τις ώρες ποθεί αστακό κι άλλος μαριδάκι, άλλος συναγρίδα κι άλλος σαρδέλα ψητή. Όποιος δεν έχει γευτεί το μπελούγκα, όποιος δεν είχε την τύχη να σταθεί λίγο στον ουρανίσκο του η γουρουνίσια ανατριχίλα της τρούφας, είναι μακάριος, έχει γλυτώσει απ' αυτές τις ηδονές. Σπανίως θα τις αναζητήσει. Αλλά η σάρκα είναι μία. Το ίδιο πεινάει κι όταν ποθεί, αντί χαβιάρι, την άνηβη κόρη του απέναντι διαμερίσματος, ένα κιτρολέμονο βυζί ή την στρωτή κοιλιά ενός εικοσάχρονου αγοριού. Κι εδώ το ίδιο ισχύει: όποιος ποτέ του με

άνηβη κόρη δεν κοιμήθηκε, όποιος σφιχτό βυζί και καλλίπτυγη γυναίκα στον καιρό του δεν χούφτωσε, δύσκολα πολύ, στα ύστερα χρόνια του, τέτοια τρικυμία να σηκωθεί στην ψυχή του. Όπως μάθει κανείς χορταίνει την κοιλιά και τους πόθους του. Τυχαία ο Ένγκελς ορίζει την ευτυχία ως *Château Margaux του 1848*;* Ήξερε από επαναστάσεις αλλά ήξερε κι από καλό κρασί ο Φρειδερίκος. Βεβαίως η φύση έχει προβλέψει στην ανάγκη να χορταίνει κανείς με το όνειρο· τρωσ βλήτα και σκέφτεσαι σπαράγγια, έχει κι αυτό την γλύκα του. (Άλλωστε καμιά φορά ακόμα κι ο αστακός ή το χαβιάρι αποδεικνύονται κακής ποιότητας...) Όπως μάθει κανείς. Αλλοίμονο στους καλομαθημένους: δεν βρίσκεις ανά πάσα στιγμή φρέσκια συναγρίδα ούτε κι άνηβες κόρες να τους διδάξεις το νόημα της ζωής. Κι έρχονται ώρες που ακόμα κι η φαντασία κουράζεται, φτωχαίνει.

* [Η κόρη του Μαρξ, Τζένυ, είχε δώσει στον Ένγκελς να συμπληρώσει ένα απ' αυτά τα παιδικά λευκάματα που ανέκαθεν εξάπτουν τις νεαρές ηλικίες. Στο ερώτημα *Idea of Happiness*, ο Φρίντριχ Έγκελς απάντησε μ' αυτήν την φράση, συνδυάζοντας ένα πολύτιμο (εξίσου και σήμερα) κόκκινο κρασί με την χρονιά των λαϊκών εξεγέρσεων σ' όλη την Ευρώπη. (Δες στο *Marx-Engels, On Literature and Art*, Progress Publishers, Moscow, 1976, σελ. 437).]

Κυριακή, 26 Μαρτίου 1989

(Βικτωριανό Λονδίνο)

Κοντεύει ένας χρόνος χωρίς αυτοκίνητο. Δεν είναι κι άσκηση. Συνήθισα. Μόνο που κάποιες φορές υποχρεώνομαι να πάρω ταξί. Ποτέ δεν έχω συναντήσει συμπαθητικό ταξιτζή. Αισθάνομαι τα ίδια και με τους σκουπιδιαρήδες: ότι τάχα ανήκουν σε κάποια μυστηριώδη συμμορία του Βικτωριανού Λονδίνου· ότι ζουν στοιβαγμένοι σε καταγώγια και τρώγλες. Ότι κάνουν διπλή ζωή. Ότι είναι φασίστες. Κι άλλα τέτοια ρατσισμού καταχρηστικά. Γιατί. Επειδή όπως το σώμα τους ρουφάει σε υψηλές δόσεις τον ατμοσφαιρικό ρύπο (οι περισσότεροι υποθέτω ότι πηγαίνουν από καρκίνο) το ίδιο κι η συμπεριφορά τους απορροφά τον κοινωνικό ρύπο από την συνεχή τριβή με τα άθλια δρώμενα του δρόμου. Διαρκώς εποχούμενοι έχουν μετατραπεί σε απαθείς δέκτες των γεγονότων, αδύνατο να σκεφτούν, κινητές κάμερες, μόνον άξεστες περιγραφές είναι σε θέση να κάνουν, σαν την τηλεόραση, θαμπώνονται με την πιο χυδαία και φτηνή εντύπωση. Σκέφτομαι πως όλα οφείλονται στο γεγονός ότι είναι οι μόνοι υπηρέτες που απόμειναν. Μήπως ήταν καλύτεροι οι υπηρέτες αλλοτινών καιρών; Οι ταξιτζήδες είναι αφενός υπηρέτες και αφετέρου έχουν την “ελευθερία” να μην αισθάνονται υπηρέτες· αυτό το οξύμωρο τους κάνει να φλυαρούν άσκηση κι όχι η μοναξιά του οδηγού. Νομίζουν ότι είναι κάτι άλλο, ενώ είναι υπηρέτες κοινής ωφελείας –και γι' αυτό πιο αποκρουστικοί: είδωλο μιας οιονεί απολίτιστης, ανάληπτης και κυρίως μικροαστικής χώρας που δεν έμαθε ποτέ να καθαρίζει την βρωμιά της· έμαθε να την κρύβει κάτω απ' το χαλί του σαλονιού. Ο πελάτης μπαίνει στο ρυπαρό (με κάθε έννοια) ταξί, κάνει

την δουλειά του και κατεβαίνοντας δείχνει σαν να βγήκε από αριστοκρατικό λαντώ. Ο ταξιτζής περιφέρει το μικρόβιο της αγυρτείας στην πόλη.

Τρίτη, 30 Μαΐου 1989

Άρχισα να σφυράω κάποια στιγμή, λίγο πριν φτάσω στο σπίτι το μεσημέρι. Ότι μελωδία μου ερχότανε στο μυαλό. Χρόνια να το κάνω. Γιατί. Δεν είναι η ηλικία, είναι ο περιρρέων βρυχηθμός αυτής της πόλης. Αν ζούσα στο Ναύπλιο ή στον Βόλο θα σφύραγα οπωσδήποτε. Έτσι μου φαίνεται. Φταίει κυρίως αυτή η παγωνιά του καθωσπρεπισμού και της πόζας που πλανιέται στον αέρα. Απόδειξη: ένα ζευγάρι ακριβοντυμένοι γιάπες που πήγαιναν στην ίδια κατεύθυνση μ' εμένα, μου έριχναν κλεφτές απορημένες ματιές σ' όλη την διαδρομή. Μου ήρθε να τους πετάξω την τσάντα στο κεφάλι. Αλλοίμονο, ακόμα και για να σφυρίξεις, χρειάζεσαι κουράγιο. Έτσι που πάμε, στα πενήντα θα έχουμε αποδημήσει. Μόλις μπήκα στο σπίτι, έβαλα στο πικάπ το *Give a Little Whistle* με την Τζούντυ Γκάρλαντ. Είχα χρόνια να το ακούσω. Όταν τέλειωσε, μου φάνηκε υπερβολικά ελαφρύ για την διάθεσή μου. Σχεδόν πρόστυχο με τέτοιο μαγιάτικο ήλιο –το μόνο επαρκές υλικό με το οποίο κάθε χρόνο η χώρα μπαλώνει ανώφελα τις τρύπες της. Έβαλα λίγο κλασικό Θεοδωράκη και βρήκα τον εαυτό μου.

Παρασκευή, 16 Ιουνίου 1989

(Εκλεκτικές Συγγένειες)

Βλέπω τις περισσότερες γυναίκες να αγκαλιάζουν τα παιδιά τους όπως καθαρίζουν τα φασολάκια. Ούτε τα μεν ούτε τα δε τυλίγουν με την αναγκαία αγάπη· αυτή που προέρχεται από την βαθειά προηγουμένως κατανόηση του αντικειμένου: το απαλό άγγιγμα, το γαλήνιο πασπάτεμα, το προσεκτικό κοίταγμα (αυτό το χρώμα στο δέρμα ή στο φλούδι, αυτό το υγρό βλέμμα του παιδιού κι εκείνη η όψη του φασολιού), η καρτερία του σοφού ανθρώπου που ξαναδιδάσκεται από την παραμικρή αντίδραση (παιδιού ή φασολιού), το αφειδώλευτο δόσιμο χρόνου στην ταπεινόφρονη μαθητεία της εμπειρίας, ιδού τα βασικότερα στάδια ανθρώπινης μεταχείρισης παιδιών και φασιόλων. Ωστόσο αυτές, ασυγκίνητες, αναλώνονται σε άσκοπα μητρικά φιλιά και νουθεσίες, κυνηγούν περίπλοκες συνταγές αντί να φέρουν το αφράτο φασόλι ως το ρουθούνι τους, κατηγορούν για όλα τον (έτσι κι αλλιώς κωφάλαλο) άνδρα τους και ψάχνουν ακόμα να βρουνε φουρκέτες για την περιώνυμη βυθομέτρηση...

Επέτειος σήμερα του Τζαίμς, της Νόρα, του Στήβεν και του Λέοπολντ, κι εγώ... με τα φασολάκια. (Μαγειρεύω, άρα σκέπτομαι). Ποιος θυμάται όμως την (αρχετυπική στην καταγραφή της) συνάντηση ενός άλλου πασίγνωστου ζευγαριού; Ο Γκαίτε ήταν βυθισμένος στον Βέρθερο (που σημειωτέον μαγειρεύει με ομηρική αγαλλίαση φασολάκια –ή μήπως

μπιζέλια;) κατά τον αριστοτελικό τρόπο του Τζόυς στον Στήβεν, κι η Καρλόττα, συντηρητική κατά βάθος, δεν απέχει πολύ από την Νόρα. Η δεκάτη έκτη λοιπόν Ιουνίου, πριν μνημονευθεί στο ιρλανδικό έπος του εικοστού αιώνα, καταγράφηκε στην γερμανική ρομαντική επιστολή του δεκάτου ογδόου ως η πρώτη γνωριμία του οιονεί αναγνώστη-Βέρθερου με τον “προκλητικό” χαρακτήρα της οιονεί Λόττε-Νόρα. Δεν υπάρχουν στοιχεία για την ακριβή ημερομηνία της πρώτης συνάντησης Τζαίμς και Νόρα στα 1904. Είμαι όμως σίγουρος ότι ο πανούργος (αλλά και αθεράπευτα ρομαντικός) Ιρλανδός είχε καταχωρίσει βαθιά μέσα του τον συμβολισμό αυτής της μυθικής ημερομηνίας: τυχαία ανοίγει το ένατο επεισόδιο με *Βίλχελμ Μάιστερ και Εκλεκτικές Συγγένειες*;

Παρασκευή, 25 Αυγούστου 1989

Στον δρόμο για τον Φάρο, δίπλα στο Μοναστήρι της Βρύσης, με σταματάει μια αιφνίδια καταρρακτώδης βροχή. Κρατάει πέντε λεπτά. Σε λίγο, πίσω από τις πικροδάφνες πετάγονται κοπάδι οι καρδερίνες. Πηδάνε πέρα δώθε και τιτιβίζουν σαν τρελλές, αδιαφορώντας για την παρουσία μου. Ευτυχείς όσο κι εγώ. Κουταμάρες. Αδύνατο να υποψιαστούμε την ζωή τους. Στο βάθος, πίσω από τους λόφους, μέσα στην ομίχλη, προβάλλει το Κάστρο. Το φως τώρα δίνει άλλο χρώμα στα πάντα. Όταν φτάνω στην Χρυσοπηγή, ζητάω από την καλόγρια να μου βρει την περικοπή με την βροχή από το *Κατά Ματθαίον*. Με κοιτάει κάπως απορημένη και, δίχως να κινηθεί ένα βήμα ή να κατεβάσει στιγμή το βλέμμα της από πάνω μου, σαν να θέλει να βεβαιωθεί για την ειλικρίνεια του αιτήματός μου: *Ο Θεός, παιδί μου, τον ήλιον αυτού ανατέλλει επί πονηρούς και αγαθούς και βρέχει επί δικαίους και αδίκους...*

Δευτέρα, 11 Σεπτεμβρίου 1989

Η Ουγγαρία ανοίγει τα σύνορά της με την Αυστρία. Οι καημένοι οι Ανατολικογερμανοί! Θαρρούν πως θα σωθούν στην *άλλη* Γερμανία. Θα *διασωθούν* για λίγο καιρό, μερικοί νέοι θα το πιστεύουν, θα ονειρεύονται μια καλύτερη ζωή. Τι να κυβερνάει τώρα την βασανισμένη τους ψυχή. Πάμε σε *άλλη* εποχή; Πήγαμε από τότε που οι υπολογιστές το '84 άρχισαν να μπαίνουν στα σπίτια... Αυτοί εκεί οι αναλυτές, προσηλωμένοι με τις ώρες στην οθόνη... τους ζηλεύω. Μόνο αυτοί ζούνε κιάλας αλλού, αλλά δεν γνοιάζονται να μεταφέρουν την είδηση στον άλλο κόσμο. Αυτοί δουλεύουν κοντά στην νομοτέλεια και κάτι ξέρουν. Αργά ή γρήγορα όλοι θα περάσουν από την δική τους Εδέμ... όταν πια θ' αρχίζει να μεταμορφώνεται σε Κόλαση. Σε *άλλη* ζωή, θα ήθελα να σκαρώνω κι εγώ αλγορίθμους και να στήνω αυτές τις μαγικές πραγματικότητες με τα τσιπάκια ν' αρπάζουν φωτιά. (Κι εγώ πάω σε *άλλη* εποχή, σαραντάρισα πια). Σβήνουν τα κράτη σιγά σιγά, όλων των ειδών τα κράτη, μα, αλλοίμονο, μένουν πίσω χαίνουσες, σαν άγριες χειμωνιάτικες χαράδρες, οι πληγές τους.

Πέμπτη, 9 Νοεμβρίου 1989

(Οι Κανάγιες)

Έπεσε το Τείχος. Θεέ μου, με τίποτα δεν θα ήθελα να βρίσκομαι εκεί μπροστά τούτες τις ώρες. Τόσοι πιεσμένοι πόθοι. Τόσες νεανικές καρδιές που ονειρεύονται άλλη ζωή. Άλλη μια φορά θα γελαστεί ο άνθρωπος, άλλη μια φορά θα βασανιστούν εκατομμύρια καρδιές, τώρα στο όνομα των πιο φτηνών οραμάτων: ψυγείο, ψευτορούχα και τηλεόραση σε δέκα τετραγωνικά. Θα τολμήσουν να το πουν *επανάσταση*; Θα το πουν, γιατί πουλάει στις μαρκίζες. Κι ύστερα, άμα το περάσουν ως “επανάσταση”, θα το πιστέψουν μερικοί και θα μαζευτούν ησυχασμένοι μια ώρα αρχύτερα στο καβούκι τους. Τώρα οι εφημερίδες και τα περιοδικά θα γεμίσουν από ανωφελή κείμενα και φαντασμαγορικές φωτογραφίες. Ήρθε τον Οκτώβρη ο Γκορμπ και τους κανόνισε αλλαγή πλεύσης. Και στρίψανε οι φασίστες το τιμόνι. Και το βασανισμένο πλήρωμα νομίζει πως όχι, αυτοί το στρίψανε, κι ας μην κούνησαν ούτε δαχτυλάκι. (Εδώ τόσα χρόνια *Σολινταρνόσκ* και σιγά τις αλλαγές. Θα τους αγοράσουν κι αυτούς οι Αμερικάνοι όσο όσο). Την αγγαρεία κάνανε μια ζωή και ποτέ δεν θα πάψουνε. *Δεν θα πάψουμε χοντροαλήτες!* Βαρέθηκα να με κοροϊδεύουν αιώνες τώρα. Έρχεται κάποια στιγμή που... Κι αυτές οι απαθείς χορτάτες φάτσες στα καφενεία κοινωνικού διαλογισμού. Θαρρείς πως εκτός από φαγί τρώνε και πετιμέζι φιλοσοφίας και γλαρώνουν, και μπλιο δεν μπορούν να συλλογιστούν. Πάρεξ αυτό που έμαθαν το φτενό και βολεμένο και ευκολοπούλητο. Κάτι τέτοιες στιγμές καταλαβαίνω γιατί έδωσε μια και έφυγε διά παντός ο Μαγιακόβσκι... και οι αποδέλοιποι*.

* [Οι λέξεις *φαγί, πετιμέζι, πάρεξ, μπλιο, φτενό* και *αποδέλοιποι* είναι υπογραμμισμένες. Στο τέλος της εγγραφής αυτής, ύστερα από τρεις κενές αράδες, σημειώνεται η εξής “φράση” πιθανόν μεταγενέστερη, δίκην σχολίου (;): *Φαγί, πετιμέζι, πάρεξ, μπλιο, φτενό, αποδέλοιποι. Χα χα χα! Κανάγιες.*]

Παρασκευή, 15 Δεκεμβρίου 1989

Κανονικές εκλογές στην Χιλή. Όπως εμείς το εβδομήντα τέσσερα. Μόλις πέρυσι ησύχασαν από τον Πινοσέτ! Εμείς στον κόσμο μας. Και στην Βραζιλία ψηφίζουν μεθαύριο για πρόεδρο· και στην Νικαράγουα μιλάνε για ελεύθερες εκλογές μέσα στο Φλεβάρη. Τι γίνεται· πολύ καλοσχεδιασμένα μου φαίνονται όλα. Ρολόι δουλεύουν. Δεν χρησιμεύουν άλλο, φαίνεται, οι συνταγματάρχες. Τώρα μάλιστα που και ο εξ ανατολών κίνδυνος... Πώς θα τα κανονίζουν τώρα. Υπολογιστές, τηλεόραση και... τι άλλο; Δεν μπορεί, κάτι θα βρεθεί.

Τετάρτη, 27 Δεκεμβρίου 1989

(All Religions are One)

Αγόρασα από μια κακομοίρα γυναίκα αλλοτινών καιρών, τον “Όδηγό του Ορθοδόξου Προσκυνητού”, κάποιου αρχιμανδρίτη Δοσιθέου. Στο καφενείο τού ρίχνω μια ματιά. Κι όμως έχει ενδιαφέρον. Κρατώ μαζί μου κι ένα βιβλίο του Βίτγκενστάιν που διαβάζω αυτόν τον καιρό. Καθώς αφήνω τα βιβλία το ένα πάνω στο άλλο, για να πω το τσάι μου, σκέφτομαι πως όλη η σοφία είναι μία και μόνη. Αν η θεωρία μου είναι σωστή, ο μίτος της μοναδικής σοφίας διαπερνάει στις καλύτερες στιγμές τους και τα δύο τούτα βιβλία. Σε όλα τα βιβλία των Δασκάλων, από τον Όμηρο έως τις Βέδες κι από το Κατά Ματθαίον έως τον Ιρλανδό, στην εμπνευσμένη κορύφωσή τους, εκεί που η γλώσσα αρθρώνει τον λόγο *μυητικό* και *αποκαλυπτικό*, η σοφία μία παραμένει. Οι διαφορετικές “γλώσσες” των κειμένων απλά κεντρίζουν το ενδιαφέρον μας, βάζουν λίγη δροσιά πάνω σε χλιοσυζητημένα πράγματα από τον Ηράκλειτο έως τον Ντιντερό και τον Ρουσσώ, κι από εκείνους ως τον Βίτγκενστάιν. Στο βιβλίο του Δοσιθέου διαβάζω, για παράδειγμα, πώς ζύμωναν τα πρόσφορα οι γυναίκες τα παλιά τα χρόνια:

«...ζύμωναν τριφτά το ζυμάρι, όχι με τις γροθιές, όπως στο κοινό ζύωμα, εκ σεβασμού, και με τα δάχτυλα κλειστά μη τυχόν και μουντζώσουν την ζύμη. Και τα πρόσφορα ευωδίαζαν περισσότερο από ευλάβεια και Ορθοδοξία παρά απ’ το ψήσιμο. Που κι αυτό γίνονταν σε ειδικό άναμμα του φούρνου ή της γάστρας και όχι με παλαιόξυλα ή παλαιόχαρτα ή ό,τι άχρηστο, αλλά με κλάρες και ξύλα απ’ τον γειτονικό λόγγο. Πραγματικά ήταν σαν να φορούσαν πετραχήλι».

Αυτός ο *σεβασμός*, αυτή η αναγκαία *ιεροτελεστία* –που δεν συνοδεύει απλά την ζωτική πράξη αλλά την ανάγει στην αρχετυπική ουσία της ζωής– και ύστερα αυτή η *η αναπόφευκτη ποίηση στην μεταγραφή της πράξης διά της γλώσσας* (ακόμα και στο ταπεινό κείμενο του άγνωστου Δοσιθέου) δεν είναι άραγε του Βίτγκενστάιν η αγαπημένη μέθοδος στοχασμού;

Ανοίγω στην τύχη μια σελίδα απ’ τον Βίτγκενστάιν μου και διαβάζω:

«Πριν λίγο πήρα μερικά μήλα από μια χαρτοσακούλα, όπου είχαν μείνει κάμποσον καιρό. Από τα περισσότερα χρειάστηκε να κόψω το μισό και να το πετάξω. Κι όταν ύστερα κάθισα να καθαρογράψω μια προτασή μου που το τέλειωμά της ήταν άσχημο, μου φάνηκε ξαφνικά σαν μισοσαπισμένο μήλο. Έτσι γίνεται πάντοτε μ’ εμένα. Ό,τι συναντώ στον δρόμο μου γίνεται εικόνα εκείνου που συλλογιζόμουν την ώρα εκείνη...»*

Δεν μου έτυχε βέβαια η καλύτερη πρόταση για να στηρίξω την άποψή μου. Ωστόσο όποιος δεν φοράει παρωπίδες βλέπει την συγγένεια κάτω από την κρούστα της διαφορετικής γλώσσας. Ο Δοσιθέος θα έκανε καλή παρέα με τον Βίτγκενστάιν. Ο σοφός Αυστριακός θα κρατούσε τουλάχιστον τρεις σελίδες σημειώσεις μετά την συνάντησή τους. (Ιδιαίτερα άμα συναντιόντουσαν εδώ ψηλά, με όλη αυτήν την θέα στο Μυρτώο...) Όποιος δεν φοράει παρωπίδες βλέπει πως μία και μόνη σοφία διασώζει στην ψυχή της όλη η ανθρωπότητα στο πέρασμά της. Το πιο ολέθριο σφάλμα της αριστεράς ήταν που κλείδωσε τους οπαδούς της στο Κιβώτιο των δικών της σοφών γυρνώντας υποτιμητικά την πλάτη στον ασφράγιστο πλούτο του υπόλοιπου κόσμου... Ουδέποτε έδειξε εμπιστοσύνη στην αλήθεια που περιέχει ο αθώος κατάλογος του Εμπειρικού με τους “*beati*”: έβαλε μέσα τους εν την Καμίνω Παίδες αλλά και τον Λωτρεαμόν, τον Μαρξ και τον Φρόντ, αλλά και τον Χριστό με τον Μωάμεθ,

μαζί και τους “προφήτες” Μπλέηκ, Σέλλεϋ, Πόε, Μέλβιλ, Θόρω... κι ένα σωρό μπητ ποιητές... κι άλλους. Διαισθανόταν πως όλοι βιάδιζαν στην *ίδια* κατεύθυνση, “της μης συμμορφώσεως”, κι ας είχε ο καθένας ακολουθήσει το καταδικό του μονοπάτι. Μία είναι πάντα η σοφία. *All religions are one*** . Ύστερα έρχεται η Εκκλησία με την παρθενία της, η Εξουσία με τις αυθαιρεσίες της, η Επιστήμη με τις κατηγορίες της, οι Κριτικοί με την μεταφυσική τους, και θαμπώνει η μοναδική εικόνα. Μία είναι η σοφία, όπως άλλωστε μία είναι και η ανοησία που ταλανίζει αιωνίως την ανθρωπότητα.

* [Ο Σανιδόπουλος αντλεί από το ίδιο βιβλίο αφορισμών του Βίτγκενστάιν που σημειώσαμε στην εγγραφή της 5ης Φεβρουαρίου 1989.]

** [*Μία είναι Όλες οι Θρησκείες*: ποιητική πραγματεία του W. Blake με επτά λακωνικά αξιώματα. Το έβδομο είναι πολύ κοντά στο πνεύμα των θέσεων που υπερασπίζεται εδώ ο Σανιδόπουλος: *Το ίδιο όπως όλοι οι άνθρωποι ομοιάζουν (αν και απείρως διαφέρουν), έτσι και όλες οι θρησκείες καθώς και όλα τα όμοια έχουν μία πηγή. Ο Άνθρωπος ο αληθινός είναι η πηγή επειδή αυτός είναι το Ποιητικό Πνεύμα.*]